

werd gestolen – een roof die gepleegd bleek te zijn door het hoofd van het *Bergungskommando* uit de *Gau* Essen. 'Die Vorfälle', aldus de klacht, bij Bormann ingediend door Himmler,

*'sind als schamlos zu bezeichnen und stellen uns vor der Wehrmacht in schlimmster Weise bloss . . . Wird hier nicht unverzüglich eingegriffen, dann leidet das Prestige der Partei in unerhörtem Masse . . . Ich habe die Sicherheitspolizei in Düsseldorf angewiesen, unverzüglich Haussuchungen bei den Beteiligten anzustellen'*¹ –

dat die iets hebben opgeleverd, betwijfelen wij.

Geen stad was bij de bevrijding zo leeggeroofd als Arnhem: alleen al de zuivere inboedelschade door roof (schade door gevechtshandelingen dus niet meegeteld) werd geschat op f 350 mln, uit de kleinere bedrijven waren goederen ter waarde van f 30 mln verdwenen, van de bijna 24 000 woningen waren welgeteld 145 onbeschadigd en in de gezinnen 'ontbrak', aldus een in '46 opgesteld rapport van de rijksrecherche,² 'al het nodige voor het voeren van een normaal huishouden – men kon niet koken, stoken of slapen en in vele gevallen zelfs niet zitten.'

Dwangarbeid

In de aanhef van dit hoofdstuk vermeldden wij dat al in de eerste twee weken van september in het nog niet-bevrijde deel van Zuid-Limburg, in Midden- en Noord-Limburg, in Nijmegen en Arnhem, in de Achterhoek, in Den Bosch en in West Zeeuws-Vlaanderen mannelijke personen tussen zestien en vijftig jaar onder ernstige strafbedreigingen bij duizenden waren opgeroepen om de nieuwe verdedigingslinies aan te leggen waartoe Hitler eind augustus bevel had gegeven; de arbeid aan die linies zou geleid worden door de *Organisation Todt*, de arbeidskrachten moesten in Limburg bijeengehaald worden door de *Gauleiter* van Düsseldorf en Essen, die er de plaats van Seyss-Inquart zouden innemen, elders door de *Reichskommissar* met inschakeling van de hoogste vertegenwoordiger van de *NSDAP* in Nederland, *Generalkommissar* Ritterbusch. Nederlanders zouden dus dwangarbeid moeten verrichten en uit dit hoofdstuk bleek reeds dat die dwangarbeid ook voor andere taken werd opgelegd, bijvoorbeeld voor het demonteren en transporteren van geroofde ma-

¹ Brief, 23 febr. 1945, van Himmler aan Bormann in: *De SS en Nederland*, p. 1485-86. ² In P. R. A. van Iddekinge: Bijlage bij zijn brief van 18 juni 1964.